

Нікольчук І.В.

аспірант Інститут мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України,
вул. Грушевського, 4, м. Київ, Україна

УДК [349.22+340.141:398.91]

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ВОЛОСНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СПРАВ ВОЛОСНИХ СУДІВ ІЗ СЮЖЕТАМИ БАЛАД КИЇВЩИНИ

Nicolchuk Inna Volodymyrivna
postgraduate Institute of Art Studies,
Folklore and Ethnology. M. T. Rylsky
National Academy of Sciences of Ukraine

HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF DISTRICT (VOLOST) COURT IN UKRAINE. COMPARATIVE ANALYSIS OF CASES OF DISTRICT (VOLOST) COURTS WITH THE PLOTS OF BALLADS OF KYIV REGION

Анотація. У статті охарактеризовано систему судів Київської землі, які існували з 1569 року й поділялися на земські, місцеві та підкоморні. Згодом унаслідок судової реформи було сформовано земські (повітовий та нижній земський) та місцеві суди. Судочинство виникло в процесі вирішення різноманітних питань, удосконалення суспільних взаємин задля захисту прав членів суспільних груп чи окремих осіб. Судова система з часом змінювалася і вдосконалювалася разом із суспільством.

На основі селянського самоуправління виникла система волосних судів. Громада відігравала неабияку роль в його організації, особливо ж у проведенні судом кримінального правосуддя, адже до цієї правової установи входили члени громади і нею ж вони призначалися. Окрім того спільнота була наділена повноваженнями виносити смертельні вироки й виконувати їх на власний розсуд. У сільській судовій системі містилися чіткі постанови про злочин та відповідне покарання, однак рішення волосних судів не завжди збігалися з цими приписами, що свідчить про наявність свого, особливого звичаєвого права у кожній громаді.

Abstract. The research paper describes the system of courts of Kyiv region that existed since 1569 and was divided into zemstvo (provincial), local and podkomorski (Judicium suc camerarium). Subsequently, zemstvo court (povit (district) and lower zemstvo court) and local courts were formed as a result of judicial reform. Judicature has arisen in the process of resolving various issues, improving public relations in order to protect the rights of members of community groups or individuals. The judicial system has changed over time and has improved together with society.

On the basis of village self-government a system of district (volost) courts emerged. The community played a significant role in its organization, especially in the criminal proceedings, because members of the community were appointed and included in this institution. In addition, the community was empowered to make death sentences and execute them at its own discretion. The rural judicial system contained clear rulings on crime and appropriate punishment, but the decisions of district (volost) courts did not always coincide with these injunctions, indicating that there was a special customary law in each community.

The plots of ballads are analyzed and elements of criminal law are identified. This evidences that ballads describe real, usually tragic, stories that contain corpus delicti. Investigating the cases of the district (volost) courts of Kyiv province, the parallels in the plots of ballads in the context of criminal law are traced.

Проаналізовано сюжети балад та виявлено в них елементи кримінального права. Це свідчить про опис у баладах реальних, зазвичай трагічних історій, які містять склад злочину. Дослідивши справи волосних судів Київської губернії, простежено паралелі у сюжетах балад у розрізі кримінального права.

Ключові слова: усна народна творчість, балада, сюжет, порівняльний аналіз, звичаєве право, суд, судочинство, кримінальні справи.

Keywords: folk art, ballad, plot, comparative analysis, customary law, court, justice, criminal cases.

Постановка проблеми. Законодавча система існувала в суспільстві для вирішення проблем у міжособистісних та соціальних стосунках, зокрема, порушення прав людини, невиконання обов'язків чи недотримання домовленостей. Для вдосконалення чинних і створення нових законів потрібен був відповідний адміністративний орган. Тому впродовж тривалого часу в суспільстві формувалися суди – місця й установи, де згідно з певними процедурами відбувалося провадження слідчих дій та встановлення справедливості, а

також відбувалося покарання винних [1, 375 с.]. Суди, як адміністративні утворення в Київській державі, існували ще з 1569 р. й поділялися на земські, місцеві й підкоморні. А з 1763 р. у зв'язку з політичними реформами, вони стали ділитися лише на земські та місцеві. У козацькій громаді козаків судила козацька старшина. Система судових справ полягала в тому, що справи із земських та інших різноманітних питань розглядалися судами, а судові старшини доповідали про них гетьману. Були створені також

полкові канцелярії, які займалися архівуванням справ [2, 720 с.].

Головним був Генеральний суд, який складався із трьох генеральних старшин і двох генеральних суддів. Він перебував під гетьманською апеляцією [9, с. 16]. Якщо одна зі сторін була не згодна з рішенням Генерального суду, то справу, викладену в короткій та лаконічній формі, передавали на розгляд гетьману [9, с. 17].

До земського суду входили полковники, зі старшинами. Кожен малоросійський полк мав підкоморний, земський і місцевий суди, у кожному з яких були судді, підсудки та писарі. Такі суди були під апеляцією генерального суду. Земським суддям надавалася перевага над бунчуковими товаришами, які мали рівні права з підсудками, а земські писарі були на рівні з полковими осавулами. Суддям підкоморних судів та помічникам суддів надавалися права, рівні з возними (судовими урядовцями).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження та наукова розвідка ґрунтувалась на наукових матеріалах таких науковців, а саме: Гримич М. В., Кушинська Л. А., Лавриненко С. Т., Левицький О. І., Швидько Г. та ін. В межах дослідження було проаналізовано народні пісні Київщини (з колекцій збирачів фольклору), правові звичаї та історичні факти, які розглядаються як джерела права IX–XIX ст.

Мета статті. Проаналізувати сюжети балад та виявити в них елементи кримінального права, а також охарактеризувати справи волосних судів Київської губернії, простежити паралелі у сюжетах балад у розрізі кримінального права.

Виклад основного матеріалу. Судочинство виникло в процесі вирішення різноманітних питань, удосконалення суспільних взаємин задля захисту прав членів суспільних груп чи окремих осіб. Головною функцією підкоморних судів було вирішення справ між власниками державних або монастирських володінь [7, 303–347 с.]. Їх рішення передавали до Малоросійської колегії. Ця колегія передавала справу комісарам, які представляли малоросійських чиновників, бунчукових та інших. Якщо в ухваленні рішення чиновники вбачали несправедливість або хибно вирішений спір, то таке рішення або виправляли, або скасовували взагалі [5, с. 38–45].

Що стосується земських судів, то вони вирішували справи із боргових спорів. Апеляцію із земського суду подавали до генерального.

Градські, або ж місцеві суди вели справи, які стосувалися грабунків, гвалтувань, вигнань, посягання на майно, тобто кримінальні, а також побутові справи. Як і земські суди, градські передавали апеляції до Генерального суду.

Із 1781 р. судова система знову зазнала змін, і замість генерального суду створили Верховний земський суд, який функціонував у кожній губернії. Також було створено по одному губернському магістрату (у Литві, Польщі й в Україні до другої половини XIX ст., у деяких західноєвропейських країнах як орган міського самоврядування,

муниципалітет) [13, с. 590] і верхньої розправи (у Росії кінця XVIII – початку XIX ст. – сільська адміністративна установа та її приміщення) [15, с. 505].

Замість підкоморних, земських і градських судів у кожному місті та повіті було засновано повітовий суд, нижній земський суд і місцевий магістрат. У Київській губернії було створено по шість таких установ [15, с. 257].

Із 1839 р. систему волосних судів, створених на основі селянського самоуправління, було реорганізовано. Головне завдання такого суду полягало в позитивному впливі на населення, знищенні бюрократизму та усуненні недоліків, пов'язаних із тривалою процедурою письмового провадження [18, с. 3]. Громада відігравала неабияку роль в організації волосного суду, а особливо в здійсненні ним кримінального правосуддя. Її основу становили два види процедур: перший – у суді брали участь старости й цілувальники – судові мужі. Без волосного, старості й мужів громада не мала права судити.

Другий вид базувався на тому, що для здійснення кримінального правосуддя по деяких злочинах суддя надавав право громаді [18, с. 3]. Тому спільнота мала право сама судити й карати злочинців без княжих чиновників. Громада навіть мала право під час суду винести смертельний вирок і виконати його самостійно.

Ще в другій половині XVIII ст. Канцелярія, яка займалася веденням кримінальних справ, делегувала свої повноваження земському самоуправлінню. 1764 р. для обслуговування «економічних» селян – тих, що вели господарство та служили в духовенства, – були призначені особливі чиновники, яких називали казначеями (скарбниками). Справи побутового рівня між селянами вирішувалися представниками громади – сотником і старостою.

Важливим законом, виданим у XVIII ст., який стосувався волосних судів, було налагодження порядку в селах Катеринославського намісництва цей правовий акт поклав початок розвитку волосних та сільських судових організацій, які отримали остаточне затвердження в законах 1838 р. [12, 280 с.].

У невеликих населених пунктах суд здійснювали старшини й старости через представників-посередників від сторін. Сільські та волосні суди вирішували суперечки та конфлікти між односельчанами, а також справи за малим позовом (дрібні крадіжки, родинні сутички, образи, приниження гідності). Від початку свого існування волосні суди не мали права вирішувати справи про крадіжки та шахрайство. Ними займався суд Нижньої розправи. І лише з 1812 р. після низки прийнятих законів справи про крадіжки до 5 рублів, різноманітні обмани, легкі тілесні ушкодження та образи в бійках чи сварці, пияцтво, непослух, свавілля вирішували на волосному суді. Важливим питанням у діяльності волосних судів були вид і міра покарання. За злочини або проступки

волосний суд мав право покарати винуватця домашнім арештом [20, 366 с.].

Тривалий час суть волосних судів була мало визначена й вони не мали чіткої організації. Діяльність волосного суду залежала від тих звичаїв, які здавна були притаманні сільському люду в тій чи іншій місцевості. Для дослідження особливостей тогочасного суду було недостатньо збережених писаних законів чи інструкцій, деякі його властивості відновлювали за допомогою зібраних усних переказів. Із 1838 р. судам сільського самоврядування був наданий юридичний статус та законодавче визначення. Сільський та волосний суди в нормативно-правових актах називали домашніми судами [13, 527 с.]. Вони склалися із сільської й волосної розправи. До складу першої входили представники сільської старшини, двоє добросовісних людей (старший і молодший), яких обирали селяни на три роки. Друга складалася із волосного голови та двох добросовісних людей. Усі справи в письмовій формі вів сільський писар. Згодом сільську розправу скасували. Відтоді вже щороку селяни збиралися для обрання від чотирьох до двадцяти наступних суддів [19, 175 с.].

При вирішенні будь-яких спорів, розслідування злочинів або проступків волосний суд керувався сільсько-судовим уставом 1839 р. Волосний суд призначав такі покарання:

- загальні роботи до 6 днів;
- грошовий штраф до 3 рублів;
- арешт до 7 днів;
- покарання різками до 20 ударів.

Волосний суд існував на основі виробленої попередніми судовими інстанціями практики, були змінені тільки правила обрання суддів, в якому брала участь волость. Волосний суд збирався один раз на два тижні по неділях, якщо ж існувала необхідність, то в будь-який інший день тижня [6, с. 343–347]. У компетенцію волосного суду входив розгляд скарги ображеного, або його родичів у випадку, якщо ображений був неповнолітнім. Розглядали справи на вимогу волосного старшини, помічника його та сільського старости; на вимогу свідка за умови, якщо ображений самостійно не може принести скаргу.

Усі справи волосного суду відбувалися в усній (словесній) формі. У волості існувала книга, куди записувалися судові вироки. Там фіксувалось ім'я винного, суть проступку й міра покарання за нього.

Рішення волосних судів щодо проступків вважалися остаточними і не передавалися ні на апеляцію, ні на касацію (за законом 1861 р.) [16, 568 с.].

Волосній системі суду були підпорядковані всі мешканці сіл. У судовій системі села містилися постанови про злочин та кару, але на рішення волосних судів певним чином вплинув світогляд народу, його переконання та вікові традиції [8, 252 с.]. Отже, волосний суд був народним, керувався звичаями та мав тісний зв'язок із повсякденним побутовим життям сільських людей.

Для вивчення звичаєвого права дослідники орієнтувалися на життя простого люду й традиції волосного судочинства, а також на акти угод між селянами, зафіксовані в книгах при волосних правліннях.

Рішення волосних судів умовно поділялися на дві групи: цивільні та кримінальні [18, с. 30]. Вони були короткими за своєю структурою та змістом, часто без конкретизації правових мотивів, внаслідок чого було складно зрозуміти, чим саме керувався суддя при винесенні вироку. Головною властивістю народного звичаєвого права є його спрямованість на матеріальне право, з урахуванням індивідуальності, особистості людини, які викристалізуються через соціальні та сімейні відносини. [4, 588 с.].

Щоб зробити висновки щодо діяльності інститутів народного звичаєвого права, їх кореляцію із народними традиціями та світоглядом, необхідно порівняти рішення волосних судів Київської губернії та фольклорні традиції краю, в яких закарбовано подібні ситуації, тобто елементи звичаєвого права.

Елементи звичаєвого права класифікуємо за сучасною системою діючого права. Елементи права класифіковані відповідно до: кримінального права, цивільного права, фінансового права, трудового права, майнового права і т.д. Норма закону складається з гіпотези (умова та обставини злочину), диспозиції (поведінка правопорушника), санкції (міра покарання). Кримінальний кодекс класифікує злочини за видами: проти життя; проти волі, честі та гідності; проти власності; проти громадської безпеки тощо.

Проаналізуємо судові рішення кримінальних справ у порівнянні з фольклорними текстами за схемою, поданою нижче.

Рішення волосного суду	Фольклорний відповідник
<p>№ 2. 1871 рік.</p> <p><i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти власності – крадіжка; злочин проти особистої безпеки – побиття батьків; злочин проти гідності та честі – образа батьків дією.</p> <p><i>Диспозиція:</i> Грабування та побиття сином рідного батька та матір, а також свояка. Причиною такого злочину стало бажання женитися та мати свій особистий капітал.</p> <p>Щоб обійти чвари між жінками (матір'ю та дружиною), чоловік вирішив узяти свою частку й відділитися від батьків.</p> <p><i>Суд постановив:</i> відібрати у батька вола та передати сину, а сінокіс залишити за батьком, оскільки частина землі йому належить за законом і відведена була по Люстраційній комісії його брату.</p> <p><i>Санкція:</i> штраф рублем на користь мирської суми [18, с. 3–4]</p>	<p>Балада «Ні на кого я не жалію, – на свого татонька»</p> <p><i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти власності – крадіжка майна у родичів; злочин проти особистої безпеки – побиття (ймовірно) батька та брата дружини, вбивство свідка (дружини). <i>Дівчина жаліється на батька, що той віддав її заміж за розбійника. Чоловік грабує батька та брата своєї дружини і показує їй свою здобич. Коли дівчина впізнає у цій здобичі майно свого батька та брата, то чоловік-розбійник кидає її у Дунай:</i></p> <p>– Кінь вороний, – то мого брататонька, Срібло, золото – то мого татонька. ...Вкинув Ганю в Дунай глибокий: – Було б тобі, Ганю, того не казати, Тепер мусиш в морі потопати! [3, с. 449].</p>
<p>№ 242. 27 квітня 1868 р.</p> <p><i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти гідності та честі – подружні чвари, аморальна поведінка дружини/чоловіка.</p> <p><i>Диспозиція:</i> Селянка Г. А. подала скаргу на свого чоловіка Г. Ш., який її не приймав у подружньому житті. Під час слідства виявилось, що чоловік свою жінку викрив у розбещеній поведінці.</p> <p><i>Суд постановив:</i> чоловіку та дружині жити в злагоді між собою, дружині слухатися чоловіка, а чоловіку приймати дружину. Селянці Г. А. вести себе порядно. При невиконанні подружжям настанови судом їхня справа буде піддана законному обговоренню. [18, с. 206]</p>	<p>Балада «Мати сина колихала»</p> <p><i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти гідності та честі – образа батьків дією.</p> <p><i>Син вигнав матір з рідної хати, матір доживала віку скитаючись.</i></p> <p>Пішла мати, згинаючи, Попідтинню скитаючи, Собі хліба шукаючи, А де днює, там ночує... [10, с. 352]</p> <p>Балада «Ой поїхав Омелько»</p> <p><i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти гідності та честі – зрада жінки.</p> <p><i>Поки чоловік працював у полі, його дружина покинула малих дітей та й пішла розважатися з іншими чоловіками:</i></p> <p>Ой оре той Омелько Да на шлях поглядає, Усі жінки обід несуть, – Катерини немає... ...Катерина – не дура, Нові чоботи вбула, В новий кожух удяглася, За хлопцями подалася [10, с. 277].</p>
	<p>Балада «Пішов Яків та й до вдівоньки, до нової хати»</p> <p><i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти гідності та честі – зрада чоловік; злочин проти особистої безпеки – нанесення ножових поранень дружині.</p> <p><i>Яків не сприймає своєї дружини і зраджує її з вдовою. За намовлянням вдови-коханки ображає й убиває дружину:</i></p> <p>Прийшов Яков та додомочку, почав жінку бити... ...– Ой ти гидка, ой ти бридка, тікай хоч од мене... Єсть у мене гостресенький ніжик, весь застромлю у тебе. Убив, убив Яків свою жінку... [3, с. 201]</p> <p>Балада «Ходить, блудить козак по дорозі»</p> <p><i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти гідності та честі – зрада чоловік.</p> <p><i>Козак тривалий час не був удома, а коли приїхав, то дізнався про зраду своєї дружини:</i></p>

Рішення волосного суду	Фольклорний відповідник
<p>№295. 5 травня 1868 р. <i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти суспільного порядку, благоустрою – аморальна поведінка, пияцтво. <i>Диспозиція:</i> єврей Р. І. покаржився на селянина С. С., що той у стані алкогольного сп'яніння заліз до його млина й побив його. Під час слідства з'ясувалося, що селянин С. С. не бив єврея. <i>Санкція:</i> штраф єврею у розмірі 2 руб. із попередженням. [18, с. 237]</p>	<p>... Пішов би я до жінки своєї, – Уже вона заміж пішла... [3, с. 172]. Балада «На городі чорнобиль» <i>Кваліфікація злочину:</i> злочин проти гідності та честі – двоєжонство. <i>Чоловік поїхав в інший край і там одружився вдруге. До нього приїхала його перша дружина, з якою у них спільні діти. Чоловік передумав і повернувся додому з першою дружиною:</i> Мій милий в чужім селі На другій одружився... ... Ой ти дівко Титяно, Оставайся дівкою,... Я поїду з жінкою [10, с. 274].</p> <p>Балада «Стояла сосна» <i>Кваліфікація злочину:</i> проти суспільного порядку – аморальна поведінка чоловіка – обман дівчини, пияцтво чоловіка. <i>Чоловік у шинку пив та й підманув дівчину-шинкарку. Та повірила поїхала в інший край і пожалкувала про свій учинок:</i> – Їдь, дівко, з нами, З волошинами. А в нашім краю Не по-вашому – Не тчуть, не прядуть, Мед-горілку п'ють. Дурна дівка була Та ф послухала, З волошинами Та й поїхала... [10, с. 298].</p>

Таким чином, джерелом народного права був узвичаєний устрій, моральні й етичні норми, правила поведіння в родині та громаді, які упродовж тривалого часу формувалися в соціумі, загалом соціально-побутове життя народу.

Висновки та пропозиції. Проаналізовано сюжети балад та виявлено в них елементи кримінального права. Це свідчить про опис у баладах реальних, зазвичай трагічних історій, які містять склад злочину. Дослідивши справи волосних судів Київської губернії, простежено паралелі у сюжетах балад у розрізі кримінального права. Ці норми й правила були спрямовані на запобігання конфліктним випадкам чи ситуаціям, їх недопущення, а в разі їх виникнення – на справедливе вирішення. Умови й ситуації житейських справ членів громади були створені самими людьми в усній формі, та передавалися нащадкам, зокрема, й у фольклорних текстах. Опис наслідків та рішення по різноманітних справах громада фіксувала у суддівських книгах, що стимулювало зародження народної юридичної науки. Для вивчення звичаєвого права дослідники, по перше, спостерігали народне життя, розпитували селян із різних регіонів про ті чи інші норми права та їх застосування у конкретних ситуаціях, а по-друге – вивчали писемні свідчення, – справи та рішення волосних судів, акти укладання

договорів між селянами, які записувалися у спеціальні книги волосних правлінь.

Цікаво, що судові палати та окружні суди свої рішення нерідко обґрунтовували згідно з місцевими звичаями. Про таке явище свідчить судова практика також в інших соціально-культурних осередках.

Список літератури:

1. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Свердловск: Изд-во Свердловского ун-та, 1972. 375 с.
2. Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов: в 35 тт. Ч. 8 [Акты юридические] / ред. Н. Т. Корчак-Новицкий. Т. V: Акты об украинской администрации XVI–XVII вв. К.: Типогр. Имп. ун-та Св. Владимира, 1907. 720 с.
3. Балади: Родинно-побутові стосунки / упоряд. О. І. Дей, А. Ю. Ясенчук (тексти), А. І. Іваницький (мелодії). К.: Наукова думка, 1988. 513 с.
4. Гримич М. В. Інститут власності у звичаєво-правовій культурі українців XIX – початку XX ст. К., 2004. 588 с.
5. Кушинська Л. А. Перетворення звичаю на звичаєве право в середовищі східних слов'ян. Держава і право: щорічник наук. праць молодих вчених. К.: Ін Юре, 1999. С. 38–45.

6. Лавриненко С. Т. Мовна репрезентація фрагментів правового знання в українських соціально-побутових піснях. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Філологічні науки. 2009. Вип. 20. С. 343–347.
7. Ланге Н. Древнерусское право в «Истории» г. Костомарова. Русский вестник. 1876. № 5. С. 303–347.
8. Левицький О. І. По судах Гетьманщини : нариси народного життя Гетьманщини 2-ї половини XVII віку / передм., ред. і пер. М. Горбаня. Харків : Рух, 1930. 252 с.
9. Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта старой Малороссии / под ред. Н. П. Василенко. Чернигов: Типогр. Губ. земства, 1902. Вып. II. Экстракт из указов, инструкций и учреждений, с разделением по материям на девятнадцать частей. Собрано в Правительствующем Сенате по малороссийской экспедиции 1786 года. IX, 296 с.
10. Народні пісні Київщини (з колекцій збирачів фольклору) / упоряд. та вступ. статті Л. О. Єфремової. К. : Логос, 2017. 695 с.
11. Положения 19 февраля 1861 года о крестьянах, вышедших из крепостной зависимости. Полное собрание законов Российской империи. Собр. 2-е. М., 1916. Т. XXXVI. Отд. 1. № 36640, 36652, 36657–36675.
12. Правовий звичай як джерело українського права IX–XIX ст. / І. Б. Усенко, В. Д. Бабкін, І. В. Музика та ін. К. : Наукова думка, 2006. 280 с.
13. Праці Комісії для виучування історії західно-руського та українського права / ред. і авт. передм. Н. П. Василенко. К. : Друкарня Української академії наук, 1929. XLII, 527, [7] с.
14. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід та ін.; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 4: І–М / ред. А. А. Бурячок, П. П. Доценко. 1973. 840 с.
15. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін.; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 7: Поїхати–Приробляти / ред.-упоряд. О. Є. Марцинківська, Л. О. Родніна, В. М. Русанівський та ін. 1976. 723 с.
16. Труды комиссии по преобразованию волостных судов. Т. 4: Харьковская и Полтавская губернии. СПб.: Тип. Второго Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1873. 568 с.
17. Труды комиссии по преобразованию волостных судов. Т. 5: Киевская и Екатеринославская губернии. СПб.: Тип. Второго Отделения Е.И.В. Канцелярии, 1874. 568 с.
18. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной ИРГО. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования: в 7 т. / собрал П. П. Чубинский. Т. 6: Народные юридические обычаи по решениям волостных судов / изд. под. набл. П. А. Гильтебрандта. СПб.: тип. К.В. Трубникова, 1872. XVI. 408 с.
19. Швидько Г. Історія держави і права України (X – XIX століття) : навч. посіб. Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1998. 175 с.
20. Якушкин Е. И. Обычное право русских инородцев: Материалы для библиографии обычного права. М. : Университетская типогр. 1899. 366 с.

Strochenko L.V.

*candidate of philological sciences, associate professor,
Odessa National I.I. Mechnikov University*

CONCEPT GENIUS IN THE ENGLISH PICTURE OF THE WORLD

Summary. The article is dedicated to the investigation of the peculiarities of verbalization of the concept GENIUS in the English picture of the world. The research presents main aspects of the study of the phenomenon of *genius* in philosophy and psychology. The research singles out conceptual features of the analyzed concept in the English explanatory dictionaries and specialized encyclopedias. These sources represent two variants of the English picture of the world, namely, naïve and scientific. The following conceptual features have been singled out: intelligence, creative abilities, extraordinariness, originality, age, ability to deal with difficult tasks, exclusivity, achievements which were proved, demonstrated, deep knowledge of a certain sphere, mastery, independence, endurance, inspiration, dissimilarity from others, fervor, work, originality.

Key words: concept, conceptual feature, picture of the world, genius.

Introduction

Cognitive linguistics grew out of the work of a number of researchers active in the 1970s who were interested in the relation of language and mind, and who did not follow the prevailing tendency to explain linguistic patterns by means of appeals to structural properties internal to and specific to language. At the present stage of its development, cognitive linguistics has a great deal of works devoted to the study of related concepts, in particular, BRAIN, INTELLECT [1]. However, the phenomenon of *genius*

as the highest manifestation of intellectual or creative activity of a person – who is called a *genius* – has remained beyond the attention of linguists which adds to the *relevance* of this study.

Among main trends in the study of the phenomenon of *genius* are: *irrational approach*, which emphasizes the divine nature of *genius* and is closely related to archaic and religious ideas; *rational approach*, within which *genius* is seen as the innate quality of a person, which makes it possible to clarify *genius* as a property of the human mind and to study it